

Kowalewski, Leo

"Wyznanie wiary chrześcijańskiej",
Jan Seklucjan, oprac. Halina
Kowalska i Stanisław Rospond,
Warszawa 1972 : [recenzja]

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 4, 533-535

1973

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Jan Seklucjan, *Wyznanie wiary chrześcijańskiej*. Opracowali Halina Kowalska i Stanisław Rospond, Warszawa 1972, ss. XXI, 28, Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk. Biblioteka Pisarzy Reformacyjnych, nr 10, Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Wydanie w serii „Biblioteki Pisarzy Reformacyjnych” pierwszej polskiej konfesji protestanckiej Jana Seklucjana (ok. 1510—1578) *Wyznanie wiary chrześcijańskiej* zbiega się z przypadającą za 5 lat czterechsetną rocznicą śmierci słynnego polskiego pisarza reformacyjnego, kaznodziei luteranckiego, księgarza i nakładcy, którego działalność ściśle wiąże się z regionem mazurskim. Jego życie przypada na burzliwe lata, kiedy to następuje wielki kryzys Kościoła katolickiego, a mianowicie Marcin Luter ogłasza w Wittenberdze słynne tezy wymierzone przeciw papieżowi, w Europie toczy się wojna religijna, nad Bałtykiem zaś wielki mistrz krzyżacki Albrecht Hohenzollern przeprowadza sekularyzację Zakonu i wprowadza w Księstwie luteranizm jako religię obowiązującą.

Już od początku reformacji Albrecht sprowadzał polskich protestantów na stanowiska pastorów, gdyż wśród miejscowej ludności brakowało jeszcze ludzi wykształconych. Na jego wezwanie do Prus przybyła spora liczba prześladowanych w Polsce protestantów.

Ruch reformacyjny rozwijał się także w stolicy Wielkopolski, Poznaniu. Stąd pochodził eksdominikanin, późniejszy pastor i superintendent w Dąbrównie, następnie proboszcz w Pasymiu, gorący propagator luteranizmu — Andrzej Samuel, który już na początku lat czterdziestych wywierał niepośledni wpływ na kształtowanie się poglądów pisarza przy królewskiej komorze celnej w Poznaniu, Jana z Siekluk, zwanego później Seklucjanem.

O jego życiu i działalności niewiele dowie się czytelnik ze wstępu do omawianej publikacji. Wstęp ten składa się z trzech rozdziałów opracowanych kolejno przez Halinę Kowalską (o powstaniu *Wyznania*), Stanisława Rosponda (analiza pisowni i języka) oraz wydawców wspólnie (uwagi redakcyjne). Już na początku wstępu Halina Kowalska odsyła czytelnika, pragnącego dowiedzieć się czegoś więcej o Seklucjanie, do obszernej monografii pióra Ignacego Warmińskiego¹. Szkoda tylko, że jest to pozycja obecnie częściowo już przestarzała i dostępna jedynie w większych bibliotekach. Publikacja ta omawia dokładnie życie Seklucjana i komentuje poglądy zawarte w jego dziełach, ale całkowicie pomija zagadnienie języka dzieł Seklucjana, co podjął dopiero w najnowszych badaniach S. Rospond. Bardziej znane są wydawnictwa powojenne, które omawiają w wielkim skrócie, ale bardzo przystępnie życie i twórczość pisarzy reformacyjnych².

Pierwszy rozdział wstępu omawianej pracy traktuje w zasadzie tylko o pięciu latach życia Seklucjana (1539—1544), latach najważniejszych, które zdecydowały o dalszych jego losach. Taki sposób ujęcia zagadnienia pozwolił autorce ukazać

¹ I. Warmiński, *Andrzej Samuel i Jan Seklucjan*, Poznań 1906.

² A. Kawecka-Gryczowa, *Zarys dziejów piśmiennictwa polskiego w Prusach Wschodnich*, Warszawa 1946; S. Rospond, *Studia nad językiem polskim XVI wieku. Jan Seklucjan, Stanisław Murzymowski, Jan Sandecki-Malecki, Grzegorz Orszak*, Wrocław 1949; *Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku*, t. 4, *Pomorze*. Opracowała A. Kawecka-Gryczowa oraz K. Korotajowa, Wrocław 1962; R. Mazurkiewicz, *O melodiach kancjonałów Jana Seklucjana z 1547 i 1559 roku*, Kraków 1967.

psychikę człowieka ulegającego stopniowo prądom reformacji. Absolwent uniwersytetu lipskiego ze stopniem bakałarza sztuk wyzwolonych zetknął się w Poznaniu z Andrzejem Samuelem i niewątpliwie pod jego wpływem stał się zwolennikiem nowej nauki. Początkowo oskarżony o uprawianie propagandy luteranńskiej Seklucjan wyparł się części zarzutów. Lecz kiedy w czasie jego nieobecności na procesie wydano wyrok skazujący i później zaocznie ogłoszono go heretykiem, opuścił Poznań i udał się do Prus Książęcych pod opiekę księcia Albrechta. W poczuciu wyrażonej mu krzywdy postanowił oczyścić się od zarzutu herezji i przysięgł o uchylenie wyroku biskupiego. Nie uzyskawszy jednak posłuchania u króla Zygmunta I, musiał opuścić na zawsze granice Rzeczypospolitej. Nadal czuł się chrześcijaninem, lecz nie mógł pogodzić się z niektórymi dogmatami i praktykami Kościoła katolickiego. Dlatego zapewne przeżywając głębokie rozczarowanie, natychmiast po powrocie do Prus przystąpił do pisania swojego *Wyznania wiary chrześcijańskiej*, które ukazało się drukiem w Królewcu jeszcze w 1544 r. Unikat tegoż wydania zachował się w Bibliotece Polskiej Akademii Nauk w Gdańsku (sygn. XX.A.0746).

Wydawcy dzieła *Wyznanie wiary* na kilka części: adres do panującego, przedmowę, właściwą konfesję i zakończenie. Przedmowa zawiera między innymi rozważania autora na temat obowiązków zwalczania przez panujących bałwochwalstwa, zabezpieczenia głoszenia słowa bożego oraz opowieść o krzywdach, jakich doznał Seklucjan ze strony duchowieństwa katolickiego i prośbę o pomoc króla. Autor wylicza również zarzuty stawiane mu podczas procesu i kolejno je obala.

Właściwa konfesja nosi tytuł: *Wyznanie wiary chrześcijańskiej Jana Seklucjana, bakałarza lipskiego, pisarza królewskiego cła poznańskiego, karcerstwem potwarzanego*. Myśli zawarte w niektórych artykułach nie mieszczą się w typowych luteranckich wyznaniach wiary, ale już pobieżna analiza innych (np. *O Pannie Maryjej, O obrazach, O różności pokarmów*), jak trafnie zauważyła autorka wstępu, świadczą o tym, że konfesja wyraża luterancki punkt widzenia. Ale Seklucjan różni się od innych ówczesnych autorów wielką kulturą osobistą w sposobie atakowania Kościoła katolickiego. Polemikę prowadzi w umiarkowanym tonie, nie używa obraźliwych słów, ani też nie porównuje papieża do Antychrysta, co wówczas było chwytem polspolicie stosowanym. Duchowieństwo rzymskokatolickie atakuje w sposób anonimowy i pośredni.

Ostatni rozdział poświęcił Seklucjan swemu współpracownikowi, Andrzejowi Samuelowi, z którym spotkał się ponownie w Królewcu. Stanisław Rospond w przekonywający sposób udowodnił w drugim rozdziale wstępu, że chociaż autorem druku jest Seklucjan, to jednak do pomocy przybrał on sobie korektora w osobie doktora teologii Andrzeja Samuela, który „wypolerował przede wszystkim pisownię, a w niektórych częściach — język” (s. XIX). Sam Seklucjan pochodził przecież z północnej Małopolski i dlatego S. Rospond w tekście z łatwością znajduje szereg przykładów przemawiających za autorstwem *Wyznania* Małopolanina. Jednocześnie badacz znajduje w tekście wyrażenia charakterystyczne dla Wielkopolski. Do tekstu mógł je wprowadzić tylko korektor pism i współpracownik Seklucjana, Wielkopolanin Andrzej Samuel — odkrywa po raz pierwszy S. Rospond.

Seklucjan spędził w Prusach Książęcych ponad 30 lat, interesował go ten kraj i ludzie władający polskim językiem. Im to przeznaczył przecież swoje pisma, chociaż jednocześnie starał się zjednać dla nowej wiary rodaków zamieszkałych w Rzeczypospolitej. W tym celu dostarczał wydawnictwa wozami z Prus do Polski i opowiadał nimi rynek księgarski. To właśnie *Wyznanie* stanowiące syntezę poglądów Seklucjana miało nakłaniać chwiejnych katolików do nowej wiary. Szkoda, że Halina Kowalska kończy swój interesujący wstęp na roku 1544. W latach następnych (według Władysława Chojnackiego³), niestrudzony kaznodzieja napisał dwa katechizmy (5 wydań), pieśni (2 wydania), modlitwy i kilka pism polemiczno-propagandowych. Utwory te są przeważnie tłumaczeniami tekstów obcych, ale Seklucjan korzystał również z dorobku polskich pisarzy. Do zbiorzków dołączał także utwory własne. Skupiał wokół siebie i opiekował się zdolnymi rodakami (Stanisław Murzy-

³ W. Chojnacki, *Bibliografia polskich druków ewangelickich ziem zachodnich i północnych 1530—1939*, Warszawa 1966.

nowski, Wojciech Nowomiejski), wydawał dzieła własne i współpracowników, jak również innych pisarzy protestanckich.

Wydawcy co prawda adresują *Wyznanie* przede wszystkim do pracowników naukowych, którzy zajmują się polską literaturą reformacyjną (s. XX), lecz dzięki przystępnemu opracowaniu staje się ono zrozumiałe dla czytelnika o przeciętnym przygotowaniu literackim (m.in. poprzez poddanie tekstu pierwotnego transkrypcji, nie zaś transliteracji oraz umieszczeniu na końcu objaśnień). Szkoda tylko, że bardzo niski nakład (600 egzemplarzy) może przyczynić się do tego, iż dziełko to wydamy po raz drugi po 438 latach, po pewnym czasie stanie się unikatem, niczym wspomniana wyżej monografia I. Warmińskiego.

Wydanie *Wyznania wiary chrześcijańskiej* powinno traktować się jako udaną zapowiedź udostępnienia pozostałych utworów Seklucjana. Jego pionierska pod wieloma względami twórczość zainteresuje z pewnością nie tylko ośrodki naukowe i literackie Warmii i Mazur, ale również tych wszystkich, którym bliskie są dzieje literatury narodowej.

Leo Kowalewski

Polonia typographica saeculi sedecimi. Zbiór podobizn zasobu drukarskiego łocznii polskich XVI stulecia. Zeszyt VIII: Aleksander Augezdecki, Królewiec — Szamotuły 1549—1561 (?). Opracowała Paulina Buchwald-Pelcowa. Redaktor Alodia Kawecka-Gryczowa. Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk — Biblioteka Narodowa. Wrocław — Warszawa — Kraków — Gdańsk 1972. Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Tekst ss. 84 + tablice 366—415.

Z inicjatywy Ludwika Bernackiego (1920) wydany został I tom *Monumenta Poloniae typographica XV et XVI saeculorum* obejmujący zebrane przez Jana Ptaśnika archiwalne wiadomości o dziejach książki w Krakowie przed rokiem 1600. W tejże serii archiwalnej *Monumentów* miały znaleźć się tomy dotyczące drukarni Lwowa, Poznania, Wilna, itd. Równoległe z serią archiwalną miały ukazywać się jeszcze dwie inne — bibliograficzna i typograficzna. Wedle zamierzeń w pierwszej znaleźć się miała opisowa bibliografia druków polskich XV i XVI stulecia, w drugiej zaś album zasobu typograficznego wszystkich ówczesnych oficyn drukarskich działających na ziemiach Rzeczypospolitej. Z zamierzeń tych zrealizowano przed II wojną światową dwa albumy typograficzne przygotowane przez Kazimierza Piekarskiego¹.

Dopiero w 1959 r. Alodia Kawecka-Gryczowa zajęła się zapoznanym dziełem K. Piekarskiego. W tym to roku ukazał się zbiór podobizn zasobu drukarskiego pierwszej oficyny (1510—1516) Florian Unglera².

Siedem kolejnych zeszytów dotyczyło oficyn krakowskich (K. Hochfedera, J. Hallera, F. Unglera), dopiero zeszyt VIII przerwał chronologiczny ciąg krakowski i poświęcony został oficynom królewieckiej i szamotulskiej Aleksandra Augezdeckiego, typografa czeskiego.

Aleksander Augezdecki, którego rok urodzenia i bliższe szczegóły młodości nie są znane, pochodził z okolic Pilzna, z Ujezda lub Zwojenic. Najprawdopodobniej w Pilźnie — kolebce drukarstwa czeskiego — uczył się sztuki typograficznej u Jana Pekka i Jana Mantuana. Następnie był towarzyszem w Litomyślu w oficynie Pawła z Meziříč zwanego Olivetskim. Po śmierci Pawła, Augezdecki, będąc żonatym z jego córką Marketa, prowadził sam drukarnię. W latach 1534—1545 wydał 27 druków.

Po wojnie szmalkaldzkiej Ferdynand I, król Czech, odnowił mandat króla Władysława z roku 1508 przeciw Braciom Czeskim (do których należał również Augezdecki), co spowodowało prześladowanie ich i emigrację. I jakkolwiek Augezdecki

¹ Por. recenzję A. Birkenmajera zamieszczoną w „Przeglądzie Bibliotecznym”, R. XI, 1937, ss. 48—54.

² Jako zeszyt III serii, gdyż pierwsze dwa zarezerwowano dla reedycji albumów zasobu typograficznego oficyny Kaspra Hochfedera oraz Jana Hallera.